

Partiernas finansiering — en fråga om demokrati

Skall de borgerliga partierna avstå från ekonomiskt stöd från enskilda bidragsgivare och företag, medan LO fortsätter att tvångsvis uttaxera och pumpa in pengar i SAP? Nej, det vore alltför grovt, menar Allan Eriksson, presidiesekreterare i högerpartiet. Förf. anser dock, att frågan om partifinansieringen kommit i ett nytt läge efter årets val. Han diskuterar ingående problemet med det statliga partistödet och en offentlig redovisning. Konstruktionen av det statliga partistödet är så viktig, att frågan är, om inte en sådan, vettigt utformad, borde grundlagsfästas. Skall en offentlig redovisning ske, bör detta naturligtvis också gälla socialdemokraterna, som inte ger någon total redovisning av fackföreningsrörelsens ekonomiska och personella satsning på SAP.

Av tradition har de politiska partierna liksom andra ideella organisationer i vårt land finansierats genom avgifter och bidrag från medlemmar och sympatisörer. Den naturliga finansieringsformen har således varit att de människor som av olika skäl önskat stödja organisationens idéer och syften också bidragit med arbetsinsatser och med ekonomisk hjälp. Redan införandet av det statliga partistödet förändrade emellertid detta traditionella mönster. Med stor sannolikhet kommer erfarenheterna av valet 1968 att leda fram till en förnyad diskussion om sättet att finansiera den politiska verksamheten i vårt land — och detta av främst två skäl. Under själva valrörelsen kom finansieringen av de borgerliga partierna att spela en framträdande roll i den socialdemokratiska agitationen. Valutgången som sådan har också satt strålkastarljuset på den ojämna resursfördelningen mellan socialdemokraterna och den borgerliga oppositionen och därmed på formerna för partiernas finansiering.

Sambandet LO—SAP

Det har gjorts många analyser av valresultatet 1968 och många förklaringar till utgången har givits. Det kan sägas att de politiska ställningstagandena och den politiska uppläggningsen på olika sidor spelade sin roll, liksom att de borgerliga partiernas bristande samförstånd och de yttre, utrikespolitiska omständigheterna kom att vara av betydelse. Men lika klart är att valet måste ses som en

arbetsseger för det socialdemokratiska partiet. De politiska framgångarna — framskrandet av de yttersta reserverna, vilket drev upp valdeltagandet till 89 procent — hade inte kunnat ske om inte LO och SAP åstadkommit en ekonomisk och personell kraftsamling av hittills aldrig skådat slag.

Det är värt att notera att samtidigt som socialdemokraterna systematiskt försökt misstänkliggöra finansieringen av de borgerliga partierna — av högerpartiet och folkpartiet i synnerhet — har man inte med ett ord berört sättet och formerna för socialdemokraternas egen partifinansiering. Samtidigt som man anklagat de borgerliga partierna för att inte öppet redovisa de pengar som de fått ifrån olika företag föreligger i dag ingen som helst öppen redovisning av de ekonomiska och personella resurser som det socialdemokratiska partiet haft till sitt förfogande.

Vi kan göra antagandet att SAP till sitt förfogande hade 5 à 6 gånger så många heltidsanställda ombudsmän som högerpartiet. Det socialdemokratiska partiet hade dessutom tillgång till funktionärer från LO, fackförbund och från en rad andra närstående organisationer. Någon som helst redovisning av dessa personella resurser har inte lämnats. Det socialdemokratiska partiet hade vidare enligt uppgift till sitt förfogande en valarbetarkår av registrerade valarbetare på över 100.000 människor, med möjligheter till arvodering.

Det torde inte vara någon överdrift

att räkna med att det socialdemokratiska partiet förfogat över resurser under valåret 1968 som uppgått till det dubbla mot vad alla de övriga partierna tillsammans kunnat mobilisera.

Det säger sig självt att denna skillnad i resurser mellan å ena sidan partier som varit hänvisade till frivilliga arbetsinsatser och frivilligt insamlade medel och å andra sidan ett regeringsparti som kunnat uppmönstra en enorm maktapparat, som i betydande utsträckning varit uppbyggd på kollektivanslutning och därmed tvångsvis rekryterade medlemmar och insamlade medel, inte kan förbises i en debatt om demokratis arbetsvillkor.

Förljugen (s)propaganda

Till detta kommer den andra erfarenheten som 1968 års val givit oss, nämligen den sällsynt förljugna propagandakampanj som bedrevs från socialdemokratiskt håll i syfte att ge sken av något sorts skumt beroendeförhållande mellan höger- och folkparti och »storfinanserna». Trots att det alltid med skärpa understrukits att ekonomiska medel som givits till de borgerliga partierna aldrig varit förknippade med politiska villkor — och i sådant fall aldrig skulle ha accepterats — har man försökt att antyda ett beroendeförhållande mellan de borgerliga partierna och företagen. I buskarna kunde man antyda ett samband mellan Bofors' ekonomiska anslag och högerpartiets ställningstaganden i försvarsfrågan. En näringsvänlig

politik, d. v. s. den fulla sysselsättningens grundläggande förutsättning, framställdes som en betalning för näringslivsanslagen osv.

Denna kampanj spelades upp samtidigt som man på ansvarigt socialdemokratiskt partihåll med spelad oskuld försökte göra gällande att man endast var intresserad av att få en öppen redovisning till stånd. Man ville naturligtvis inte påstå att något skumt förhållande skulle föreligga mellan storföretagens bidrag och de borgerliga partierna.

Belysande för hela kampanjens uppläggning kan vara affären med »de hemliga listorna». Det var fallet med den i valrörelsens slutskede polisanmälda bidragsinsamlaren, som tidigare under en kortare tid varit anställd i högerpartiet. De listor som mannen hade haft som arbetsmaterial upptog en rad små och medelstora företag inom den del av landet som bidragsinsamlaren hade fått på sin lott. Listorna upptog endast namn och adressuppgifter. Några siffror fanns överhuvudtaget inte nämnda. Listorna var med andra ord skäligen ointressanta och utgjorde ett ungefär lika spännande dokument som telefonkatalogen.

Detta hindrade emellertid inte den socialdemokratiska partisekreteraren att i en TV-intervju påstå att här förelåg verkligt intressanta uppgifter. Man visste visserligen förut, enligt hans utsago, att det fanns ett samband mellan storfinsanzen och de borgerliga partierna, men att detta var så intressant som listorna gav vid handen, det var en ny-

het. Det hade också, påstod han, framgått av dessa hemliga listor att det handlade om betydligt större summor (!!!) än vad som tidigare uppgivits från högerpartiets sida.

Aftonbladet spädde på genom att insinuera att företagen skattefuskade. Självfallet ville inte tidningen framföra någon konkret anklagelse mot något speciellt företag. Man ville naturligtvis inte heller låta någon skugga falla över högerpartiet.

Man kan emellertid förmoda att Aftonbladet inte tyngdes ned av samvetskval över att mindre noggranna läsare gjorde sammankopplingen högerpartiet — storfinsanzen — hemliga listor — skattefusk.

Det är självklart att dessa erfarenheter från valrörelsen 1968 också aktualiserar en debatt om partifinansieringsfrågan. Kommer man att kunna fortsätta med de former av partifinansiering som vi hittills haft? Eller riskerar man en fortsatt kampanj av det sällsynta fula slag som socialdemokraterna denna gång bedrev?

Förändrad borgerlig syn

Det är troligt att dessa erfarenheter leder till att de borgerliga partierna i fortsättningen blir mera benägna att ta emot statligt partistöd och med större oro ser på den frivilliga finansieringen. Det finns risk för att de principiella betänkligheter som tidigare framförts mot statsstöd får vika. Folkpartiet har redan lämnat sina tidigare principiella be-

tänkligheter och sannolikt kommer även högerpartiet att tvingas överväga sin syn på statligt partistöd.

En sak bör man emellertid ha fullt klart för sig. En generell höjning av det statliga partistödet löser inte de problem som nu aktualiserats. Dels är det nuvarande stödet orättvist och dels kommer man inte ifrån de frivilliga anslag som oavsett hur systemet än utvecklas i framtiden måste komma att finnas.

Skall de borgerliga partierna avstå från ekonomiskt stöd från enskilda bidragsgivare och företag — små och stora — medan LO fortsätter att tvångsvis uttaxera och pumpa in pengar i SAP? Ånej, det vore ändå lite för grovt. Men det förefaller som om folkpartiledaren Sven Wedén gått i den fällan.

De starka betänkligheter som anförts ifrån högerpartiets sida, framför allt, men även från liberalt håll, emot en statlig partifinansiering väger alltså tungt. Ett statligt partistöd är i dag ur principiell demokratisk synpunkt precis lika komplicerat och svårhanterligt som det var när det infördes. Därför framstår det också för mig som helt självklart att om utvecklingen skulle gå emot en ökad partifinansiering genom statsanslag — man må beklaga det eller tycka om det — måste hela frågekomplexet tas upp till utredning.

Bakgrunden är ju den att denna ur principiell demokratisk synpunkt viktiga fråga aldrig någonsin utretts. Det tillsattes en presstödsutredning som fö-

reslog att 25 miljoner kronor skulle anslås till pressen. Betänkandet gick ut på remiss till 12 instanser. 10 avstyrkte. En (LO) som då hade stora förluster på Stockholms-Tidningen sade ja och en (TCO) sade kanske.

Några månader sedan presstödsbetänkandet skjutits sönder gjordes detta stöd om till ett partistöd. Detta skedde utan utredning, utan remissbehandling och utan en principiell diskussion över huvudtaget om ett statligt partistöds förenlighet med vår demokrati. Socialdemokraterna hade helt enkelt gjort en kohandel av gammalt klassiskt märke med centerpartiet och därmed åstadkommit det parlamentariska underlag som en så pass drastisk åtgärd ansågs kräva. De principiella argumenten viftades i riksdagsdebatten undan med påståendet att en principdebatt inte tjänade någonting till eftersom det fanns majoritet i kamrarna för förslaget genomförande.

Som bekant innebar konstruktionen — och den gäller alltså — att partierna skulle erhålla 60.000 kronor per riksdagsmandat. Det medförde att socialdemokraterna lade beslag på hälften av stödet och de övriga fyra partierna fick dela på resten.

Konstruktionen i grundlagen

Hur ett statligt partistöd skall vara konstruerat kan diskuteras i det oändliga. Det finns helt enkelt inget rättvist system, det finns inga objektiva rättvisekriterier. Vore det rättvist om kommu-

nisterna fick lika många miljoner som socialdemokraterna? Varför skall endast de i riksdagen representerade partierna få stöd? Varför skall det största partiet ha det största stödet? Skall ett parti som går framåt få en belöning i form av höjda statsanslag och det förlorande partiet vidkännas ytterligare en förlust genom ett minskat statsanslag? Är det rättvisa?

Vi kan se hur höstens val verkade. Det ledde till att socialdemokraterna fick 720.000 kronor i belöning av skattebetalarna. Kommunisterna som inte bara förlorade halva väljarunderlaget och fem av sina åtta mandat berövades därtill 300.000 kronor. För ett litet parti kan en sådan summa vara en så kännbar förlust att partiet inte har reella möjligheter att återkomma.

Tyvärre har i denna diskussion saknats aspekten att ett statligt partistöd kan vara precis lika viktigt ur demokratins synpunkt som själva valsyste- met. Stödets konstruktion kan ha minst lika stora för- resp. nackdelar för ett parti som olika sorters valsystem. Därför borde det också vara självklart att en förändring av partistödet i en eller annan riktning måste föregås av en noggrann utredning. Uppenbart är också att man måste försöka finna en konstruktion som i någon rimlig mening ter sig rättvisare än dagens system. Frågan är också om man inte borde överväga mot bakgrunden av den vikt som måste tillmätas ett statligt partistöd att inskriva dess konstruktion i grundlagen.

Det kan också vara rimligt att i detta sammanhang ta upp en diskussion om hur stort det statliga stödet skall tillåtas vara av ett partis totala omslutning. Eller kan det finnas någon mening i en partidemokrati där partierna är så beroende av ett skattefinansierat stöd att deras existens helt och hållet står och faller med detta stöd? Hur fungerar den demokrati där partierna så totalt har förlorat sin folkliga förankring?

Det finns en rad andra frågor som man också måste ta upp i en debatt om partiernas finansiering. Dit hör bl. a. den strävan som borde föreligga att stimulera människorna till ett ökat engagemang i det politiska livet. Dit hör även medlemmarnas och sympatisörernas vilja att ekonomiskt stödja det politiska arbetet. Tidigare har tanken framförts att gåvor och stöd till organisationer för ideellt och kulturellt ändamål borde kunna vara avdragsgilla vid beskattningen. Någon sådan ordning skulle även kunna gälla ett stöd upp till ett visst belopp till partierna. Enskilda medlemmar och sympatisörer kunde på det sättet stimuleras till att stödja sitt parti.

Offentlig redovisning

Vi har sedan frågan om partifinansieringens offentliga redovisning. Det har från såväl högerpartiets som folkpartiets sida sagts att man inte har något emot en öppen redovisning av summor och bidragsgivare — för såvitt en sådan

redovisning inte träder valhemligheten för nära. Men skall en sådan detaljerad redovisning komma till stånd är det också ett självklart krav att det socialdemokratiska partiet på samma sätt ger en total redovisning för samtliga de insatser av personell och ekonomisk art som från fackföreningsrörelsen och andra organisationer lämnas till det socialdemokratiska partiet.

Det finns ytterligare en fråga i detta sammanhang — nämligen möjligheterna att få en redovisning av kampanjkostnaderna. Vi har kunnat notera ständigt stigande kampanjinsatser från partiernas sida. Valrörelserna har blivit dyrare och dyrare. Frågan är om man skall fortsätta att ständigt pressa upp kostnaderna eller om man kan tänka sig någon form av begränsning. Exempel på sådana begränsningar kan hämtas från andra länder. Även hos oss har kampanjerna blivit mera »amerikaniserade» och mera personvalsriktade. Det kan komma att leda till att kandidaterna i

större utsträckning börjar att personligen finansiera sina valkampanjer. Även detta är ett problem som det kan finnas anledning att ta upp till diskussion .

Det finns dock anledning att erinra om vad den socialdemokratiska tidningen »Aftontidningen» skrev när frågan om partipengar diskuterades så häftigt 1950. Man diskuterade i en ledare de betänkligheter som fanns mot en lagstiftningsvägen tvångsmässigt genomförd redovisning av partiernas finansiering. Och tillade slutligen att en sådan skulle »kräva en mycket närgången granskning, som ofta skulle uppfattas som trakasseri och inte vara av annat värde för vårt politiska liv än att ett händelseförlopp som var känt i stort, blev bekant i sina detaljer. Men apparaten skulle medföra en poliskontroll över partierna som skulle bli olidlig och kanske i längden inte heller hälsosam för den politiska friheten».

Det uttalandet är tänkvärt även i dag.